

ਲੋਹਰਾਂ

ਭਾਗ—1

ਛੇਮੀਂ ਜਮਾਤੈ ਆਸ਼ਤੈ
ਡੋਗਰੀ ਦੀ ਪਾਠਧਾਰੀ ਪੁਸ਼ਟਕ

ਜम੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਕੂਲੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਪਰਿਸਥਾ

November, 2020

Qty : 5.4T

Reprint : March - 2021

Qty : 11.8T

Published by

The Jammu and Kashmir Board of School Education, Srinagar/Jammu.

© Copyright Reserved

All rights reserved No part of this publication may be reproduced, stored in any form by any means, electronic, mechanical, photocopying or otherwise, without first obtaining written permission of the copyright owner.

Disclaimer

Every care has been taken by the compilers and publishers to give correct, complete and updated information. In case there is any omission, printing mistakes, or any other error which might have crept in inadvertently, either the compiler, publisher nor any of the distributors shall take any legal responsibility.

Printed at : Shagun Offset Press, F - 476, Sector - 63, Noida - 201 301, (U.P.)

सरकारी स्कूलें च मुफ्त बंडने आस्तै

सम्पादक मंडल

1. डॉ. पदम देव सिंह
2. डॉ. सुषमा रानी
3. श्री सुरजीत होश 'बड़सली'
4. डॉ. खेम राज शर्मा
5. श्री कीमत लाल
6. श्री रोशन बराल

ਦੋ ਸ਼ਬਦ

ਛੇਮੀਂ ਜਮਾਤਾ ਦੇ ਵਿਦਾਰਥੀਯੋਂ ਗੀ ਡੋਗਰੀ ਪੁਸ਼ਟਕ "ਲੈਹਰਾਂ" ਭਾਗ—1 ਸੌਂਪਦੇ ਮਿਗੀ ਬਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਆ ਕਰਦੀ ਏ। ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਚ ਵਿਦਾਰਥੀਯੋਂ ਗੀ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਉਚਚਾਰਣ—ਸੁਆਤਮ ਕਨ੍ਹੈ ਪੂਰੀ ਚਾਲਲੀ ਪਰਿਚਿਤ ਕਰਾਨੇ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਕਨ੍ਹੈ ਡੋਗਰੀ ਲੇਖਨ ਲੋਈ ਅਪਨਾਏ ਗੇਦੇ ਨਿਯਮੋਂ ਦਾ ਜਾਨ ਕਰਾਯਾ ਗੇਦਾ ਏ।

ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਚ ਕੁਲ 15 ਪਾਠ ਨ ਜਿਂ'ਦੇ ਚ ਬਚਿੰ ਦੀ ਰੁਚਿ ਤੇ ਸੌਜੂਦਾ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਦਿਧੇਂ ਜਾਨ—ਵਿਜ਼ਾਨ ਸਰਬਂਧੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਗੀ ਧਿਆਨਾ ਚ ਰਖਦੇ ਹੋਈ ਪਾਠਾਂ—ਸਮਗ੍ਰੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ। ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਦੇ 15ਾਂ ਪਾਠਾਂ ਚ ਤੈਵਾਂ ਕਵਿਤਾਂ, ਇਕ ਲੋਕ ਕਤਥ, ਫਲੈਹਨਿਧਾਂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਗਦਾ—ਰਚਨਾਂ ਨ ਜਿਂ'ਦੇ ਚ ਪਰਿਵਰਣ, ਸੇਹਤ ਸਫਾਈ, ਨੈਤਿਕ ਸ਼ਿਕਸਾ, ਸਮਾਜ—ਸੱਖੂਤਿ, ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਕਿਤਤਵ ਸਰਬਂਧੀ ਸਮਗ੍ਰੀ ਸੰਕਲਤ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ ਏ।

ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਦੇ ਅਧਿਯਾਨ ਕਨ੍ਹੈ ਬਚਿੰ ਗੀ ਜਿਤਥੈ ਖਾਸ ਡੋਗਰਾ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਢਹੋਗ ਉਤਥੈ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਗੀ ਪਢਨੇ—ਲਿਖਨੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਬੀ ਸੁਦੂਢ਼ ਹੋਗ।

ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਗੀ ਤਧਾਰ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਸਦਸ਼ਿਆਂ ਪ੍ਰੋ. ਪਦਮ ਦੇਵ ਸਿੰਹ 'ਨਾਦਾਨ', ਡਾਂ. ਸੁ਷ਮਾ ਰਾਨੀ, ਸੁਰਜੀਤ ਹੋਸ਼ ਬਡਸਲੀ, ਡਾਂ. ਖੇਮ ਰਾਜ, ਕੀਮਤ ਰਾਜ ਤੇ ਰੋਸ਼ਨ ਬਰਾਲ ਹੁੰਦੀ ਧਨਬਾਦੀ ਆਂ, ਜਿ'ਨੋਂ ਬਡੀ ਮੈਹਨਤ ਤੇ ਲਗਨ ਕਨ੍ਹੈ ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਗੀ ਤਧਾਰ ਕੀਤਾ।

में अपने अधिकारियें डॉ। फारुख अहमद पीर डायरैक्टर अकैडमिक्स, डॉ। यासिर हमीद सिरवाल असिस्टेंट डायरैक्टर ते डॉ। अनुराधा शर्मा (अकैडमिक अफिसर दी बी धन्नवादी आं जि'नें अपना चेचा जोगदान देइयै इस कताबै गी बेल्ले सिर तोड़ चाढ़ेआ।

अध्यक्ष

जम्मू कश्मीर स्कूली शिक्षा परिषद

आभार

राष्ट्री पाठ्यक्रम परियोजना 2005 दੀ ਨਮੀਂ ਸ਼ਿਕਸਾ—ਨੀਤਿ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਮ੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਕੂਲੀ ਸ਼ਿਕਸਾ ਪਰਿਸਥਾਨ ਨੇ ਬੀ ਪਰਿਸਥਾਨ ਦਿਧੋਂ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਜਮਾਤੋਂ ਦੇ ਪਾਠਾਕਮਾਂ ਚ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਵਿਸ਼ੋਂ ਦਿਧੋਂ ਕਤਾਬੋਂ ਗੀ ਸਂਸ਼ੋਧਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਲੋਡ ਮਸੂਸ ਕੀਤੀ। ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਉਸਾਂ ਰਾ਷ਟਰੀ ਪਾਠਾਕਮ ਮਤਾਬਕ ਆਹਨਨੇ ਦਾ ਜੇਹੜਾ ਸਫਲ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕੀਤਾ ਉਸਾਂ ਪ੍ਰਯਾਸ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕਡੀ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਛੇਮੀਂ ਜਮਾਤੈ ਆਸਤੈ "ਲੈਹਰਾਂ ਭਾਗ 1" ਨਾਂਡ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟਕ ਸਾਮਨੈ ਆਈ। ਪੁਸ਼ਟਕ ਗੀ ਨਮੋਂ ਰੂਪ—ਸਰੂਪ ਚ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਜਮ੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਕੂਲੀ ਸ਼ਿਕਸਾ ਪਰਿਸਥਾਨ ਪਾਸੇਆ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਵਿਸ਼ੋਸ਼ਙ਼ੜੋਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਧਸਾਲਾ ਅਧੋਜਤ ਕੀਤੀ ਗੇਈ ਜਿਂ'ਦੇ ਚ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਭਾਸਾ ਵਿਸ਼ੋਸ਼ਙ਼ੜ, ਆਲੋਚਕ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਜਮ੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਕੂਲੀ ਸ਼ਿਕਸਾ ਪਰਿਸਥਾਨ ਪਾਸੇਆ ਛੇਮੀਂ ਜਮਾਤੈ ਆਸਤੈ ਨਮੀਂ ਤੇ ਸਂਸ਼ੋਧਤ ਪੁਸ਼ਟਕ ਗੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਕਰਦੇ ਹੋਈ ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਯਾਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਕਰਾ ਕਰਨਾ। ਪੁਸ਼ਟਕ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਆਸਤੈ ਆਧੋਜਤ ਕੀਤੀ ਗੇਦੀ ਕਾਰਧਸਾਲਾ ਗੀ ਸਫਲ ਬਨਾਨੇ ਚ ਸਹਾਯਕ ਵਿਸ਼ੋ—ਵਿਸ਼ੋਸ਼ਙ਼ੜੋਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕਰਨਾ। ਜਮ੍ਮੂ—ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਕੂਲੀ ਸ਼ਿਕਸਾ ਪਰਿਸਥਾਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਗੀ ਸਮਾਂਪਨ ਕਰਨੇ ਚ ਅਪਨਾ ਨਮੁਲਲਾ ਯੋਗਦਾਨ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਦੀ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨੇ ਆਹਲੀ ਡੋਗਰੀ ਸਮਿਤਿ ਦੇ ਸਦਰਖਿਆਂ ਸਂਸ਼ੋਧਿਤ ਕਾਰਿਯੈ ਨਮਾਂ ਰੂਪ ਦੇਨੇ ਗਿਤੈ ਡੋ. ਪਦਮ ਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਹੋਸ਼ 'ਬੜਸਲੀ', ਡੋ. ਸੁ਷ਮਾ ਰਾਨੀ, ਸ਼੍ਰੀ ਕੀਮਤ ਲਾਲ, ਡੋ. ਖੇਮ ਰਾਜ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ

ਰੋਸ਼ਨ ਬਰਾਲ ਹੁਨਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾਂ, ਜਿ'ਨੇ ਛੇਮੀਂ ਜਮਾਤੈ ਦੀ ਇਸ ਸਾਰੀ ਸਾਹਿਤਿਕ ਸਮਗ੍ਰੀ ਗੀ ਪੁਸ਼ਟਕ ਦੇ ਰੂਪ ਚ ਆਹਨਨੇ ਦਾ ਅਨਥਕ ਪ੍ਰਯਾਸ ਕੀਤਾ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਤੁਝੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਬੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਆਂ ਜਿੰਦਿਯੇਂ ਰਚਨਾਏਂ ਗੀ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਪੁਸ਼ਟਕ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਐ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਅਕੈਡਮਿਕ ਡਿਵੀਜ਼ਨ (ਸੀ. ਡੀ. ਆਰ. ਵਿੰਗ) ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਿਯੋਂ— ਡਾਂ. ਯਾਸਿਰ ਹਮੀਦ ਸਿਰਵਾਲ, ਅਕੈਡਮਿਕ ਑ਫਿਸਰ ਡਾਂ. ਅਨੁਰਾਧਾ ਸ਼ਰਮਾ ਹੁਨਦਾ ਬੀ ਧੰਨਵਾਦੀ ਆਂ ਜਿ'ਨੇ ਕਤਾਬ ਤਧਾਰ ਕਰੋਆਨੇ ਚ ਅਪਨੀ ਸਕਿਯ ਭੂਮਿਕਾ ਨਭਾਈ। ਇਸਦੇ ਕਨੌ ਗੈ ਪਬਲਿਕੇਸ਼ਨ ਸੈਕਸ਼ਨ, ਕਮਾਈ ਡਿਜ਼ਾਇਨਰ, ਜਮ੍ਮੂ ਦਾ ਅਭਾਰੀ ਆਂ ਜਿ'ਨੇ ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਦੇ ਮਸਾਈਦੇ ਗੀ ਆਖਰੀ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ।

ਡਾਯਰੈਕਟਰ ਅਕੈਡਮਿਕਸ
ਜਮ੍ਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਕੂਲੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਪਰਿਸ਼ਦ

ਸਮਾਦਕੀ

ਲੈਹਰਾਂ ਭਾਗ—1 ਛੇਮੀਂ ਦੇ ਵਿਦਾਰਥਿਯੋਂ ਲੇਈ ਤਧਾਰ ਕੀਤੀ ਗੇਈ ਐ। ਡੋਗਰੀ ਪੁਸ਼ਟਕ ਮਾਲਾ ਭਾਗ—5 ਤਗਰ ਬਚਿੋਂ ਗੀ ਡੋਗਰੀ ਧਵਨਿਯੋਂ ਅਰਥਾਤ् ਸ਼ਬਦ—ਵਿਚਾਰਨੇ ਦਾ ਜਾਨ ਕਰਾਯਾ ਗੇਦਾ ਐ। ਇਸਦੇ ਇਲਾਵਾ ਧਵਨਿ—ਜੋੜ੍ਹ ਕਰਿਯੈ ਸ਼ਬਦ ਬਨਾਨੇ ਤੇ ਲੌਹਕੇ—ਲੌਹਕੇ ਵਾਕਿਆਂ ਗੀ ਪਢਨੇ, ਸਮਝਨੇ ਤੇ ਲਿਖਨੇ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਬੀ ਦਿੱਤੀ ਗੇਦੀ ਐ।

ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਚ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਉਚਚਾਰਣ—ਫਾਂਚੇ ਗੀ ਧਿਆਨਾ ਚ ਰਖਦੇ ਹੋਈ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਸੁਰੋਂ ਲੇਈ ਬਰਤੋਨੇ ਆਹਲੇ ਚਿ'ਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਖਲਾਇਆ ਗੇਆ ਐ ਤੇ ਪਲੁਤ ਸ਼ਵਰ—ਮਾਤਤਰਾ ਦਾ ਜਾਨ ਕਰਾਂਦੇ ਹੋਈ ਉਸ ਲੇਈ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਲੇਖਨ—ਚਿ'ਨ (S) ਕਨ੍ਨੈ ਬੀ ਪਰਿਚਿਤ ਕਰਾਯਾ ਗੇਆ ਐ। ਏਹ ਪੁਸ਼ਟਕ ਪਢਿਯੈ ਵਿਦਾਰਥੀ ਡੋਗਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਗੀ ਸ਼ਹੇਈ ਚਾਲਲੀ ਪਢਨੇ, ਬੋਲਨੇ ਤੇ ਲਿਖਨੇ ਦੀ ਪਦਵਤੀ ਕਨ੍ਨੈ ਵਾਕਫ ਹੋਈ ਸਕਡਣਾ।

ਇਸ ਪੁਸ਼ਟਕ ਦੇ ਅਧਿਯਨ ਕਨ੍ਨੈ ਬਚਿੋਂ ਦੀ ਡੋਗਰੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੀ ਜਾਨਕਾਰੀ ਚ ਬੀ ਬਾਵਦਾ ਹੋਗ ਤੇ ਕਨ੍ਨੈ ਨਮੋਂ ਸ਼ਬਦੋਂ ਤੇ ਵਾਕਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰ—ਬਾਰ ਅਭਿਆਸ ਕਨ੍ਨੈ ਪਢਨੇ—ਲਿਖਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਬੀ ਬਧਗ।

ਇਸ ਪਾਠ੍ਯ—ਪੁਸ਼ਟਕ ਰਾਹੋਂ ਵਿਦਾਰਥਿਯੋਂ ਗੀ ਡੋਗਰੀ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦਿਇਆਂ ਬਕਖ—ਬਕਖ ਵਿਧਾਏਂ—ਕਵਿਤਾ, ਕਹਾਨੀ, ਲੇਖ, ਲੋਕ—ਕਤਥੋਂ ਆਦਿ ਕਨ੍ਨੈ ਪਰਿਚਿਤ ਕਰਾਯਾ ਗੇਆ ਐ ਤਾਂ ਜੇ ਵਿਦਾਰਥੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਧਾਏਂ ਗੀ ਪਢਿਯੈ ਸਾਹਿਤਿਆਂ ਦਾ ਨਾਂਦ ਲੇਈ ਸਕਨ ਤੇ ਤੱਦੇ ਚ ਅਧਿਯਨ ਲੇਈ ਰੁਚਿ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸਕੈ।

ਵਿਸ਼ੇ—ਸੂਚੀ

1.	ਡੁਗਗਰ ਬੰਦਨਾ.....ਕਵਿਤਾ	:	1—4
2.	ਡੁਗਗਰ ਤੇ ਡੋਗਰੇ.....ਲੇਖ	:	5—10
3.	ਜਮ੍ਮੂ ਸ਼ੈਹਰਾ ਦੇ ਧਾਰਮਕ ਥਾਹਰ.....ਲੇਖ	:	11—14
4.	ਅਨਸੋਲ ਰਤਨ.....ਕਹਾਨੀ	:	15—21
5.	ਪੱਚੈਤ.....ਲੇਖ	:	22—26
6.	ਸਾਂਤੁਲਤ ਭੋਜਨ.....ਲੇਖ	:	27—31
7.	ਮਜੂਰ.....ਕਵਿਤਾ	:	32—35
8.	ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਬੀਰ ਸਿੰਹ.....ਲੇਖ	:	36—40
9.	ਪਰਿਆਵਰਣ—ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਨ.....ਲੇਖ	:	41—45
10.	ਸਾਢੇ ਜਨੌਰ.....ਲੇਖ	:	46—49
11.	ਵੀਰ ਬਨੋ.....ਕਵਿਤਾ	:	50—53
12.	ਕਾਲੀ ਚਿੜੀ ਬੋਲ੍ਲੀ.....ਕਹਾਨੀ	:	54—60
13.	ਲੋਕ ਗੀਤੋਂ ਦੀ ਵਿਧਾ : ਕਾਰਕ.....ਲੇਖ	:	61—64
14.	ਹਿਨਕਨੀ ਤੇ ਬਿਲਕਨੀ.....ਲੋਕ ਕਤਥ	:	65—68
15.	ਫਲੌਨਿਆਂ.....	:	69—75

